

KAPITAL OG IDEOLOGI

Den franske økonom Thomas Piketty har især forsket i økonomisk ulighed og har fra midten af 1990'erne publiceret i førende økonomitidsskrifter. Han fik for få år siden sit internationale gennembrud med bogen *Kapitalen i det 21. århundrede*. I denne anmeldelse af Pikettys seneste bog, *Kapital og ideologi*, skal det dog ikke handle om hans mange, konkrete forslag til en transformation af økonomi og politik mod en solidarisk samfundsstruktur, herunder uddannelse til alle, midlertidigt ejerskab til kapital med borgerløn og medarbejderdeltagelse og miljø og sociale hensyn i international regulering. En transformation, som primært vil skaffe midlerne til de øgede offentlige ydelser gennem øget progressiv beskatning, som hans historiske analyse har vist er effektivt.

Andre har nemlig i høj grad fokuseret på disse forslag og bifaldet eller afvist dem med udgangspunkt i deres ideologiske ståsted. CEPOS-fløjen og borgerlige politikere som Per Stig Møller har skudt dem ned, mens venstrefløjen har sluttet op om dem. Socialdemokraternes holdning har været interessant, idet de genkender mange af ideerne som eget, skandinavisk tankegodt. Alligevel tager de afstand. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd har f.eks. rost bogens analyse og mange af forslagene, men forkaster alligevel tanken om borgerløn og andre arbejdsmarkedsindgreb, eftersom vi jo, mener de, har det bedste af alle systemer i form af den danske „Flexicurity-model“. Niels Fuglsang, socialdemokrat i EU-Parlamentet, topper med sit bifald af Pikettys kritik af de europæiske socialdemokratier for at have svigtet lighedskampen – det gælder blot ikke det danske socialdemokrati!

I denne anmeldelse skal det i stedet handle om Pikettys videnskabelige tilgang og metode. Værket bygger på en enormt omfattende analyse af den økonomiske, politiske og ideologiske udvikling i en række samfund gennem den moderne historie. Sådan cirka fra den franske revolution til i dag med nedslag i slave- og kolonisamfundene og de europæiske stater, først og fremmest Frankrig, Tyskland, England og Sverige, samt USA, og med tråde til asiatiske stater som Indien, Kina, Japan og Iran. De historiske transformationer han i kraft af

tilgængelige data observerer i disse samfund analyserer han ved hjælp af begrebet „ulighedsregimer“. Disse omfatter „både det politiske regime og ejerskabsregimet (samt uddannelses- og skatteregimet)“ (s. 16).

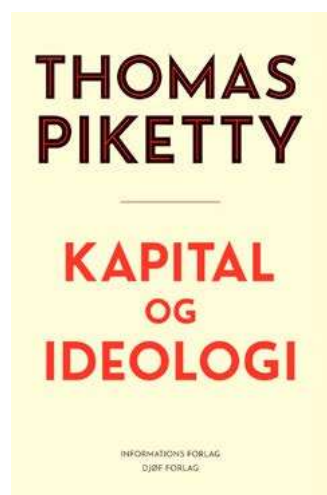
Piketty argumenterer overbevisende for, at uligheden ikke er økonomisk eller teknologisk, den er ideologisk og politisk. „Markedet og konkurrencen, profitten og lønnen, kapitalen og gælden ... eksisterer ikke som sådanne, de er sociale og historiske konstruktioner, der fuldstændig afhænger af det politiske, juridiske, skatte- og uddannelsesmæssige system man vælger“ (s. 17). Og videre: „Magtforhold er ikke bare materielle, de er også og især intellektuelle og ideologiske. Med andre ord tæller ideerne og ideologierne i historien. De gør det konstant muligt at forestille sig og organisere nye verdener og anderledes samfund.“ Piketty giver således ideologierne en fremtrædende plads i den historiske udvikling og åbner samtidig for at nye systemer med en langt større lighed indbygget er mulige – også i dag.

Jeg har under læsningen ikke kunnet undgå at sammenligne med Karl Marx' måde at analysere historien på, hans noget uklare fremstilling af ideologiernes betydning og, nok især, hans noget mekanistiske fremstilling af samfundsudviklingen gennem den historisk-materialistiske teori. Det forekommer mig, at Piketty har en tilgang til den historiske analyse, der ikke beror på „iboende lovmæssigheder“ som hos Marx, men baserer sig på fakta og en udfoldet, struktureret ramme for fortolkning af udviklingen. Dertil kommer Pikettys langt større adgang til data i form af ejerskabs- og skatteregistre, data for indkomst- og formuefordeling, konkrete historiske analyser og meget mere end hvad der var til rådighed for Marx. Piketty lægger selv afstand til „visse doktriner, som undertiden kaldes „marxistiske“, og ifølge hvilke de økonomiske kræfter og produktionsforholdene nærmest mekanisk skulle determinere den ideologiske „overbygning“ i et givent samfund. Jeg vil omvendt insistere på, at ideernes sfære, dvs. den ideologisk-politiske sfære, besidder en sand autonomi.“ (S. 18).

Piketlys analyse har vist, at der på alle udviklingstrin findes mange forskellige måder, hvorpå man kan strukturere et økonomisk, socialt og politisk system. „Især findes der i det 21. århundrede flere forskellige måder at organisere ejerskabsforholdene på, og nogle af dem kan udgøre en overvindelse af kapitalismen, der er langt mere reel end at give løfter om kapitalismens tilintetgørelse uden at bekymre sig om, hvad der skal følge efter den.“ (S. 18). Lige så meget som Piketty afviser kapitalismens ideologier og dynamikker, lige så meget afviser han således en traditionel revolutionær tilgang.

Bogen er skrevet før coronakrisen, men indeholder tankevækkende fremstillinger af mulige transformationer, baseret på konkrete historiske processer, der kunne iværksættes for at fremme ligheden – som jo er stigende overalt i verden. I modsætning til manges umiddelbare opfattelse betød den franske revolution, som med succes indførte et nye ejerskabsregime, intet, overhovedet, for uligheden i landet. Det gjorde derimod de sociale og politiske kampe samt verdenskrigene i første halvdel af det 20. århundrede. „Den ejendomsret, man havde tilegnet sig i fortiden, og som i 1914 havde forekommet urokkelig, måtte i 1950'erne vige for en mere social og instrumentel opfattelse af ejendom, der stillede produktiv kapital og investeringer i udviklingens, den sociale retfærdigheds eller den nationale uafhængigheds tjeneste“ (s. 392). Ideologien var i den grad forandret efter 2. verdenskrig, at regeringerne, ikke mindst den tyske, i stedet for som tidligere, efter 1. verdenskrig, at lade inflationen æde den enorme krigsgæld, nu indførte kraftigt progressive skattesystemer. Storbritannien og USA indførte begge marginalsatser på op mod 90 pct. – men det varede kun indtil henholdsvis Margaret Thatchers og Ronald Reagans nyliberale politikker, som Piketty ser som det største bidrag til den efterfølgende stærke stigning i ulighed i begge lande.

Af Ole Busck, redaktionen

Thomas Piketty Kapital og ideologi

1036 sider

Vejl. pris kr. 290

Djøf Forlag og Informations Forlag, 2020